

us, aki tiltakozások egész sorát nyújtotta be a hatóságokhoz (lásd a 30. fejezetet). Sajnos a közbenjárás több érintett idős zsidó számára késői volt. Sokan haltak meg visszatérőben Budapestre, vagy röviddel a Tanács székházába való megérkezésük után.

A zsidó árokásó századok helyzete jelentősen rosszabbodott, miután a szovjet erők november 2-án új offenzívát indítottak a magyar főváros ellen. Röviddel ezután a szovjet páncélososzlopok elérték Gyálpusztát és Kispestet, mindössze 13 km-re voltak Budapesttől, a német és a magyar csapatok pedig megkezdték pánikszerű visszavonulásukat Budapest és a Dunántúl felé. A zsidó alakulatok már két hete szenvedtek a nélkülözéstől, a gyilkosságoktól és az atrocitásoktól, miközben a védővonalakat ásták; az őket kísérő nyilasok és csendőrök az út menti árkokban teregettek őket, és kíméletlenül agyonlőtték azokat, akik nem tudtak lépést tartani. Néhány századnak különösen kegyetlen bánásmódban volt része, mialatt áthaladt Budapesten vagy ideiglenesen szomszédos településeken szállásolták el. A zsidókat állandóan bántalmazták a nyilas őrök, s gyakran csekély életmüket is ellopták. Sok zsidót, köztük zsidó „munkavezetőket” lőttek agyon pusztai szeszélyből, légből kapott ürügyekkel; ez történt például Dunaharaszttiban, Pécelen, Pestszentimrén és Domonyban. A zsidó halottak száma különösen magas volt, amikor az alakulatokat átmaszíroztatták a budapesti Horthy Miklós hídon: mert a nyilas katonák és őrök azzal szórakoztak, hogy a lemaradó zsidókat belelőtték a Dunába. A mérsárlás olyan méreteket öltött, hogy különleges rendőri egységeket kellett kirendelni, hogy megvédjék a zsidókat az őrjengő nyilasoktól.⁴⁷

A zsidó árokásó századok sorsát súlyosbította a zsidó közösség teljes elszegényedése. November 3-án a Szálasi-kormány átfogó rendeletet bocsátott ki, mely szerint a zsidó vagyont elkobozták „az állam javára”. Elméletileg ez a hadikiadások finanszírozását és a zsidóellenes törvények végrehajtását szolgálta. Az elkobzás alól csak a szigorú értelemben vett személyes holmik mentesültek, mint például az imakönyvek, vallási ereklyék, továbbá gyógyszer, meg két hétre való élelmiszer, valamint minimális készpénz.⁴⁸

Később, novemberben, miután a szovjet offenzíva rövid időre leállt, sok árokásó századot visszavittek a Duna bal partjára, hogy újabb védelmi létesítményeket építsenek. Mikor az offenzíva folytatódott, az életben maradt árokásók többségét Óbudára vitték, és az újlaki téglagyárban szállásolták el. Néhány nappal később gyalog elhajtották őket a „halál országútján” Hegyeshalom felé, ahol átadták őket a németeknek a Bécs védelmét szolgáló „Keleti fal” építésére.